

FORSKNINGSBEHOV PÅ KULTURARVFELTET

Noen hovedpoeng fra konferansen ”Samfunn i endring – kulturarens betydning” (Lillehammerkonferansen) 30. – 31. oktober 2007

(med henvisninger til innledningene som er lagt inn på www.kaff.no).

Behov for styrket samarbeid på kulturarfeltet

Utgangspunktet for Lillehammerkonferansen var et ønske om økt samarbeid mellom ABM-utvikling, Norsk kulturråd og Riksantikvaren og en erkjennelse av at de tre institusjonene har mange felles behov og utfordringer. Konferansen vektla felles kunnskapsbehov, et ønske om styrking av forskningen på området, og behovet for samarbeid om formidling av forskning. KAFF-prosjektet ønsker å være med og legge til rette for at relevante aktører kan bidra til at forskning og forskningsformidling på feltet kan utvikle seg positivt framover.

(Se konferanseprogram og invitasjon)

Behov for styrket samarbeid med Norges forskningsråd

Konferansen ble finansiert av de tre samarbeidende institusjonene og Norges forskningsråd. Flere av foredragene signaliserer behov for nærmere samarbeid mellom kulturarvinstitusjonene og Forskningsrådet, både for å få fram kunnskapsbehov, for å gjennomføre forskning, og for å formidle den. Kulturarvinstitusjonene må selv ta et større ansvar for å gjøre kunnskapsbehovene tydelige, og bidra til at fagmiljøer spiller inn til Forskningsrådets programmer og prosjektmidler. Institusjonene kan også bidra til å bygge arenaer der fagmiljøer kan møtes og der forskningsresultater kan formidles på måter som når frem til praksisfeltet. Kulturforskning står relativt svakt innenfor forskningsrådets satsninger, og fagmiljøene er fragmenterte og geografisk spredte. Kulturarvinstitusjonene må bidra mer aktivt til å få flere og gode kulturforskningsprogrammer og prosjekter på dagsorden.

”Styrking av forskning og utdanning må skje i et langsiktig perspektiv. Vi skal ikke bare tilpasse oss samfunnsendringene som skjer innenfor landets grenser. Vi må se kulturarven i Norge i et internasjonalt perspektiv og søke samarbeid med relevante fagmiljøer på tvers av landegrenser. Dette trenger vi mer kunnskap om, og hvis vi skal få slik bedre kunnskap er det behov for bedre samarbeid mellom forskning og utdanning, forvaltningen og kulturarvinstitusjonene.”

(Se konferansens åpningsforedrag av J. B. Østby)

Kulturarfeltet må settes inn i en bredere samfunnmessig sammenheng

Et hovedpoeng for konferansen, og dermed også et gjennomgående tema i mange av innleggene, har vært at begrepet kulturarv må forstås i en samfunnmessig kontekst. Konferansens tittel og tittelen på innledningsforedraget var ”Samfunn i endring - kulturarens betydning”. Innledningsforedraget går gjennom ord for ord i denne tittelen, og synliggjør behovet for kunnskapsbasert analyse av begrepene som brukes når vi diskuterer kulturarv. Kunnskap om sammenhenger mellom overordnede endringsprosesser i samfunnet og viktige drivkrefter bak disse prosessene er viktig, og det er behov for mer forskning som belyser hvordan vår forståelse av begrepet kulturarv påvirkes.

(Se foredragene: K. Kjeldstadli, H. J. Ågotnes, O. A. Berkaak og A. Hallén)

Kulturarvfeltets aktører må selv være aktive pådrivere for styrking av forskningen

Forskningsrådet arbeider med utvikling av en strategi for humaniorafagene. Innlegget fra Forskningsrådet gir overordnede tanker om hvordan humanioraforskningen kan styrkes, hvilke muligheter rådet har til å bidra til å styrke feltet, og hvilke utfordringer feltets aktører selv må ta. Forskning på kulturarv må i økende grad gjøre seg samfunnsrelevant og settes i sammenheng med aktuelle utfordringer og temaer. Det er nødvendig med en tydeliggjøring av hva kulturarv betyr i forhold til dagens samfunnsdebatter. Feltets aktører må selv bidra til å identifisere kunnskapsbehov og fremme samarbeid mellom institusjoner og miljøer. Videre må forskningen være tverrfaglig; humaniora, samfunnsvitenskapene og naturvitenskapene har alle en rolle og fagene må spille sammen. Forskningen må i økende grad også være del av en internasjonal kunnskapsutvikling. Humanistisk forskning står i dag svakt i Forskningsrådet, men ressursene er store når en ser feltet samlet. Det er en viktig utfordring å få mest mulig og best mulig forskning ut av disse midlene.

(Se foredraget til A. Hallén)

Kontinuerlig og kritisk diskusjon rundt grunnleggende begreper

Flere av innleiderne gav uttrykk for at det er behov for en løpende, kritisk diskusjon rundt grunnleggende begreper. Begreper som kulturelt mangfold, kulturarv og identitet er sentrale, men må anvendes kritisk og mest mulig presist og defineres innefor en relevant kontekst. Også forståelsen av "det norske" har utviklet og endret seg i takt med migrasjon, kulturutveksling og den allmenne samfunnsutviklingen opp gjennom historien. Hva er status *i dag*? *Hvem* er norsk og *hva* er norsk? Og hvem er det som *definerer* hvem og hva som er norsk? Begrepet kulturarv blir i en kulturhistorisk kontekst ofte oppfattet som noe statisk, og brukes ofte i bestemt form (underforstått den *norske* kulturarven). Men hvor hensiktsmessig er det å snakke om "den norske kulturarven" i lys av levende, kontinuerlige utviklingsprosesser som blir stimulert av stadig tverrkulturell kontakt og impulser utenfra? Forskning og forskningsformidling som kan bidra til en felles forståelse av begrepet kulturarv og betydningen kulturarv har i forhold til ulike samfunnsområder, er svært viktig for at vi skal kunne møte utfordringene i et samfunn i rask endring.

(Se foredragene: A. Hallén, K. Kjeldstadli, H. J. Ågotnes, mfl)

Konkrete kunnskapsbehov sett fra fire ulike samfunnsrelevante "utviklingsområder" der kulturarvbegrepet er sentralt

Begrepet kulturarv er i dag relevant for en rekke ulike samfunnsområder. Verkstedene på Lillehammerkonferansen valgte ut noen områder som har vært gjenstand for forskning, forsøk og utvikling. Disse verkstedene demonstrerte hvordan forskning kan bidra til nye forståelser av hva kulturarv betyr for konkrete temaområder.

By- og tettstedsutvikling – bedre kunnskap om betydningen av kulturarv

De siste 30 årene har det på dette området vært tverrfaglige utviklingsprogrammer og forskningsprosjekter på tvers av sektorer og i samarbeid mellom sentrale og lokale myndigheter. Forskningsrådet har hatt programmer på temaet, blant annet Byforskningsprogrammet. Historiske spor, kultur og kulturarv har vært en av dimensjonene som har kommet sterkere inn i utviklingsarbeidet de senere årene, både i Norge og internasjonalt. Det er behov for mer kunnskap om byers attraktivitet og deres evne og vilje til å ta vare på både materielle og immaterielle historiske spor. Vi trenger dypere forståelse av forholdet mellom *bruk* og *vern* av omgivelsene. Denne

forståelsen må utvikles i et møte mellom forskning og forvaltningspraksis. Den må være tverrfaglig, den må være langsiktig og må forholde seg til det kulturelle mangfold som i økende grad preger norske byer og tettsteder. Flere fagmiljøer samarbeider om dette temaet, bl.a. NIKU, UMB, AHO og NIBR.
(*Se foredragene: G. M. Vestby, G. Swensen, E. Børrud*).

Mer kunnskap om kulturarv som utgangspunkt for verdiskaping

Det foregår i dag utviklingsarbeid i byer og bygder som har som formål å stimulere økonomisk utvikling med utgangspunkt i materiell og immateriell kulturarv. Et av verkstedene på konferansen demonstrerte ulike prosjekter og programmer med dette som utgangspunkt. Slikt utviklingsarbeid bør knyttes opp mot forskning. Det bør utvikles evalueringsmodeller og kunnskapsbaserte nettverk som kan få fram en tverrfaglig forståelse av hvor muligheter og begrensninger for slik verdiskaping ligger. Kunnskapen og erfaringene fra enkeltprosjekter bør bearbeides gjennom forskning slik at overføringsverdien kan vurderes og gjøre læring fra enkeltforsøkene mulig. Det er viktig at dette utviklingsarbeidet ikke bare blir et praksisfelt basert på en rekke enkeltforsøk. Komparative studier er viktige og tverrfaglighet nødvendig. Problemstillinger knyttet til forholdet mellom bruk og vern, mellom kommersialisering og kollektive verdier, er sentrale i dette arbeidet. Kulturøkonomi har vokst fram som eget tverrfaglig kunnskapsområde som nettopp tar utgangspunkt i identifisering av kulturarv som ressurs for utvikling av produkter og goder, og en vurdering av disse i forhold til ulike markeder. Det er behov for bedre modeller for identifisere, beskrive og verdiset disse mulighetene. Vi trenger kunnskapsbaserte modeller for å beskrive positive og negative effekter for næringsliv og samfunn.
(*Se foredragene: P. I. Haukeland, K. Ibenholt, G. Kamfjord*)

Kunnskap om klimaendringer som utfordring – også for kulturarv

Det viktig for alle samfunnsområder å skjerpe kunnskapsberedskapen når det gjelder effekter av klimaendringer. Klimaet påvirker kulturarv på mange og sammensatte måter. Raske endringer i klimaet vil i mange tilfelle representere en trussel. Det er viktig med en god kunnskapsberedskap hvilke effekter disse endringene har på både materiell og immateriell kulturarv. Her er det også helt avgjørende med en tverrfaglig tilnærming, der humanistiske fag definerer de kulturhistoriske verdiene og samfunnsvitenskapene vurderer samfunnsmessige verdier, effekter på mennesker og miljø og ikke minst mulige tilpasninger til endringer. Naturfagene er her viktige støttefag for å få oversikt over fysiske og kjemiske påvirkninger som kan ventes og hvilke effekter de vil føre til på kort og lang sikt.
(*Se foredragene: E. M. Dahlin, K. O'Brien, T. Grøntoft*)

Kunnskap om sammenhengene mellom kulturelt mangfold og identitet

2008 er utpekt til "Mangfoldsåret". Det er viktig å være tydelig på hva en legger i begrepet *kulturelt mangfold* og likeledes hva en legger i begrepet *identitet*. Det er viktig at forståelsen av disse begrepene, på samme måte som begrepet *kulturarv*, blir kontinuerlig videreutviklet og fordypet gjennom forskning og forskningsformidling. I dag dukker disse begrepene opp i sammenhenger som ofte gjelder nyere tids innvandring fra ikke-vestlige land. Det er viktig å få fram forskningsbasert kunnskap om tidligere tiders mangfold. Innvandring og kulturelt mangfold er ikke noe nytt fenomen - immigrasjon har vært en del av samfunnsutviklingen i Norge helt fra middelalderen, og opp gjennom århundrene har nordmenn emigrert i til dels stor målestokk. Migrasjon og flytting er en like selvsagt del av menneskets historie som

det å vere bofast - flytting finner sted ikke bare innen kommuner, regioner og nasjonalstater, men også over landegrensar og mellom ulike verdensdeler. Innsikt i historiske migrasjons- og integrasjonsprosesser kan gi oss bedre grunnlag for å håndtere dagens moderasjon og innvandring på en positiv måte.
(Se foredragene: H. J. Ågotnes, R. Bertelsen, O. A. Berkaak)

Eksempler som viser aktualiteten i dag:

- Stavanger som kulturby i 2008; mange av delprosjektene tar utgangspunkt i kulturarv, både den vi tradisjonelt har betegnet som norsk kulturarv og den vi i dag ser som et resultat av møtet mellom flere ulike kulturer; et kulturelt mangfold.

(Se foredraget til A. K. Sæther)

- Det vestlandske fjordlandskapet - med verdensarvstatus. Illustrerende er Bioforsk sin konklusjon om det vestlandske fjordlandskapet:
"videreføring av et småskala jordbruk er nødvendig for at kulturlandskapet skal kunne tas vare på" (Bioforsk)

Reiselivsnæringen, som er en raskt voksende næring, bygger i økende grad på verdier knyttet til kulturarv - balansegangen mellom å bygge på kulturarv og nostalgisk kulisseygging er vanskelig.

(Se foredraget til A. Sandnes)

Felles for de prosjektene som ble omtalt er behovet for:

- samarbeid mellom nasjonalt, regionalt og lokalt nivå
- forskningsbasert kunnskap som underlag for utvikling
- tverrfaglighet og spesielt sammenhengen mellom natur og kultur

Kunnskapsbehov sett fra ulike forvaltningsområder på kulturarvfeltet

Når det gjelder museum og arkiv, ble det på Lillehammerkonferansen lagt frem en fersk utredning: "Museum, arkiv og samfunn - Kunnskapsbehov og utfordringer" (Tone Fredriksen Ydse 2007). Utredningen peker på:

"at eksisterende forskning på museums - og arkivområdet ikke er tilstrekkelig som kunnskapsgrunnlag for at disse institusjonene skal kunne møte samfunnsutfordringene og fylle sine roller i forhold til de utfordringer de står over for."

Denne summerer opp slik:

"Sammenlignet med de andre nordiske landene, har det funnet sted lite forsknings omkring museenes samfunnsrolle i Norge." Både i utdanningen og i forskningen er dette i stor grad tilfelle. Det er også for lite samarbeid mellom museene og universitetene. Sektoren er i sterk vekst, og dette må følges opp gjennom økt satsning på forskning.

(Se T. F. Ydse sin rapport og foredrag, samt O. Aaraas sin kommentar til rapporten)

Fra arkivsektoren ble det summert opp tre overordnede temaer for vitenskapelige undersøkelser:

- Kunnskap som gir bedre forståelse for muligheter og begrensinger ved bruk av arkiver som dokumentasjon av samfunn og kultur
- Teori og metode for bevaring av samfunnets arkiver

- Kunnskap som gir ny forståelse av arkivenes samfunnmessige rolle
(*Se foredraget til B. Bering*)

Bibliotekene er midt i en omfattende digitaliseringsoppgave. Det legges langsiktige planer for å digitalisere samlingene. Det er viktig med forskningsbasert metodeutvikling og overordnet kunnskap om de ulike fagområdene. Dette for å kunne utvikle langsiktige strategier for de ulike feltene som arkivene arbeider opp imot. Dette vil kreve bedre samarbeid med fagmiljøene gjennom felles forskningsinnsats.
(*Se foredraget til S. Aabøe*)

Kulturminneforvaltningen er et konfliktfylt felt preget av store interessekonflikter og ulikt skjønn. Det stiller store krav til kunnskapsgrunnlaget, både for å legge langsiktige strategier for bruk og vern, men også for å ta robuste beslutninger i konkrete saker. Dette kunnskapsgrunnlaget må være flerfaglig/tverrfaglig i sin karakter; Arkitektur, kunsthistorie, kulturhistorie, tekniske fag, formidlingsfag, jus og økonomi m.m. Det er også viktig med kunnskap som følger forvaltningen kritisk og ser den utenfra, for slik å bidra til nytenkning og kurskorrigeringer i det løpende arbeidet.

(*Se foredraget til M. Boro*)